

## EKONOMSKE NEJEDNAKOSTI U HRVATSKOJ 1973-1998.

dr. sc. Danijel NESTIĆ  
Ekonomski institut, Zagreb

Izvorni znanstveni članak\*  
UDK 330.564(497.5)"1972-1998"

### *Sažetak*

*U članku se razmatra ekonomska nejednakost u Hrvatskoj u razdoblju 1973-1998. Rezultati dobiveni na osnovi podataka iz anketa o potrošnji kućanstava za 1973, 1978, 1983, 1988. i 1998. godinu pokazuju da se nejednakost u raspodjeli dohotka u razdoblju 1973-1983. smanjivala, a potom je rasla. Ginijev je koeficijent povećan s 0,286 u 1988. na 0,297 u 1998. Takav je nalaz u suprotnosti s percepcijom javnosti o velikom rastu nejednakosti tijekom tranzicije. Rastavljanje Ginijeva koeficijenta pokazuje da se neočekivano blagi porast nejednakosti u tom razdoblju može objasniti povećanjem socijalnih transfera i izostankom snažnije koncentracije plaća.*

*Ključne riječi: nejednakost, raspodjela dohotka, socijalni transferi, tranzicija, Hrvatska*

### **1. Uvod**

Istraživanje nejednakosti u raspodjeli dohotka između kućanstava i pojedinaca u hrvatskoj je ekonomskoj literaturi razmjerno slabo zastupljeno. U socijalističkom razdoblju razloge za to treba tražiti u neugodnosti teme za tada etablirane polit-ekonomske krugove. Pozornost je mnogo više bila usmjerena na raspodjelu dohotka između industrijskih grana i grupacija. Analiza raspodjele blagostanja stanovništva bila je ograničena na pojedinačne akademske doprinose, bez kontinuiranog istraživanja. Početkom 1990-ih u svijetu raste zanimanje za analizom distribucijskih učinaka suvremenih gospodarskih kretanja, posebno procesa tranzicije (Atkinson, 1997; Kanbur i Lustig, 2000). Nažalost, u Hrvatskoj praktično nije bilo istraživanja te problematike. Sve donedavno, kada je Svjetska banka objavila rezultate svog istraživanja (World Bank, 2000a; 2000b; 2001), nije postojala nijedna ocjena nejednakosti za Hrvatsku, ne samo za tranzicijsko, već ni za prijašnje razdoblje, iako je određena statistička osnova za takve ocjene postojala.

---

\* Primitljeno (*Received*): 29. 7. 2002.  
Prihvaćeno (*Accepted*): 21. 8. 2002.

U bivšoj se Jugoslaviji svake pete godine provodila anketa o potrošnji kućanstava, koja je mogla poslužiti za analizu nejednakosti na razini republika, pa tako i Hrvatske. Ankete se provode od 1963. godine, a posljednja takva anketa bila je provedena 1988. godine. Koliko nam je poznato, osim preliminarnih istraživanja na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu početkom 1990-ih, ocjene nejednakosti za Hrvatsku na osnovi tih podataka nisu rađene. Od 1988. do 1998. godine, kada je pokrenuta nova anketa za Hrvatsku, nije bilo pouzdanih podataka na osnovi kojih bi se moglo prosuđivati o raspodjeli individualnih dohodaka i potrošnje stanovništva u Hrvatskoj.

Anketa o potrošnji kućanstava iz 1998. godine poslužila je Svjetskoj banci za opsežno istraživanje nejednakosti i siromaštva u Hrvatskoj (World Bank, 2000b; 2001). Rezultati prezentirani u svodnoj studiji upućivali su na zaključak da je nejednakost u Hrvatskoj znatno veća nego u uspješnim tranzicijskim i razvijenim tržišnim gospodarstvima (World Bank, 2001;15). Ta studija ne izvještava o razini nejednakosti u predtranzicijskom razdoblju. Međutim, World Bank (2000a;140), kao i neke kasnije publikacije iz istog izvora, navode podatak o Ginijevu koeficijentu od 0,36 u razdoblju 1987-1990, te o 0,35 za 1998. Nažalost, nije u potpunosti jasan izvor podataka za prvu ocjenu, dok za ocjenu nejednakosti u 1998. godini Nestić (2002) iznosi primjedbu na definiciju dohotka od samostalnog rada, zbog čega smatra da je iznesena ocjena nerealno viša.

Ovim se člankom želi upotpuniti slika nejednakosti u Hrvatskoj. Autor prikazuje rezultate ocjene nejednakosti u Hrvatskoj tijekom nešto duljeg razdoblja, od 1973. do 1998. Usporedivost ocjena tijekom cijeloga promatranog razdoblja nastojala se postići istim postupkom ocjene bez obzira na izvor podataka, na petogodišnje ankete o potrošnji kućanstava iz socijalističkog razdoblja ili na anketu za 1998. Rezultati pokazuju pad nejednakosti u razdoblju 1973-1983, te rast nakon toga. Iznenadujuće, je što je nejednakost u 1998. bila tek umjereno veća nego deset godina prije, što je u suprotnosti s percepcijom javnosti o naglom rastu nejednakosti tijekom razdoblja tranzicije. Takav se rezultat objašnjava gospodarskim kretanjima i socijalnom politikom u tom razdoblju. Pokazuje se da su struktura dohotka i koncentracija pojedinih vrsta primanja djelovali u smjeru razmjerno blagog pritiska na rast nejednakosti.

Prikaz rezultata organiziran je na sljedeći način. U nastavku se daje pregled izvora podatka, a zatim se prikazuju i komentiraju ocjene nejednakosti. Rastavljanje promjena Ginijeva koeficijenta na doprinos od različitih vrsta dohotka prikazano je u trećem dijelu rada. Na kraju se daje osvrt na rezultate i upućuje na moguća područja daljnjeg istraživanja.

## **2. O izvorima podataka**

U bivšoj se Jugoslaviji provodila godišnja i petogodišnja anketa o potrošnji domaćinstava, pri čemu je petogodišnja anketa imala veći uzorak i bila mnogo pouzdanija od godišnje. Ta je anketa bila reprezentativna na razini bivših republika, pa je kao takva vrlo dobar izvor informacija za analizu nejednakosti i u Hrvatskoj. Za potrebe ovog rada koristit ćemo se službeno objavljenim podacima za Hrvatsku iz petogodišnjih anketa za

1973, 1978, 1983. i 1988. godinu<sup>1</sup>. Razmatra se raspodjela dohotka *po članu kućanstva*, što smatramo da je prikladnije za analizu nejednakosti nego raspodjela dohotka *po kućanstvu*. Podaci o raspodjeli dohotka po članu kućanstva nisu raspoloživi za ankete prije 1973. godine, tako da to razdoblje nismo razmatrali u ovom radu. Podaci iz anketa bili su dostupni u obliku grupiranih obilježja. Kućanstva su svrstana u deset (1983. i 1988), odnosno jedanaest (1973. i 1978) dohodovnih razreda prema visini novčanih sredstva i vrijednosti naturalne potrošnje. Osim granica razreda i frekvencija po razredima, poznati su i prosječni dohoci u svakom razredu. Raspodjela potrošnje nije posebno razmatrana jer je ona prikazana u skupnom obliku, ali po razredima koji su bili formirani prema visini dohotka, a ne prema potrošnji. Takva raspodjela nije prikladna za analizu nejednakosti.

Paralelno s anketama iz socijalističkog razdoblja razmatraju se i podaci iz ankete o potrošnji kućanstava (APK) iz 1998. godine. Iako je riječ o identičnim anketama, barem po nazivu i namjeni, anketa iz 1998. doživjela je znatnu promjenu s obzirom na prijašnje ankete. Usprkos tome, postoji dovoljno zajedničkih elemenata za razmjerno pouzdane i usporedive ocjene nejednakosti. Za razliku od prijašnjih anketa, u tom smo primjeru raspolagali izvornim podacima iz uzorka<sup>2</sup>. To je omogućilo da se podaci i definicije dohotka iz APK za 1998. prilagode definicijama iz prijašnjih anketa. Osnovu za analizu nejednakosti čini raspoloživi dohodak.

**Raspoloživi dohodak** obuhvaća dohotke od plaća, dohotke od vlastitog obrta, od ostalog samostalnog rada, od individualne poljoprivrede, od mirovine, ostale socijalne transfere, dohotke od imovine, dobitke i poklone te vrijednost naturalne potrošnje. Osim toga, u raspoloživi su dohodak uključene i pozajmice od fizičkih osoba, smanjenje štednje, prihodi od prodaje imovine, iako prema danas standardnim definicijama dohotka (npr. *UN System of National Accounts 1993*) te kategorije ne pripadaju u dohodak, već su "ispod crte", u izvorima financiranja potrošnje. Međutim, kako su te stavke bile uključene u dohodak u starim anketama, radi usporedivosti, odlučili smo ih zadržati kao dio dohotka<sup>3</sup>. U raspoloživi dohodak nije uvrštena vrijednost implicitne stambene rente niti neto vrijednost kredita.

Izvorne podatke iz uzorka za 1998. grupirali smo na sličan način kako je to bilo napravljeno u prijašnjim anketama. Odabrano je deset dohodovnih razreda. Formiranje dohodovnih razreda, tj. donjih i gornjih granica svakog razreda, obavljeno je na arbitran

---

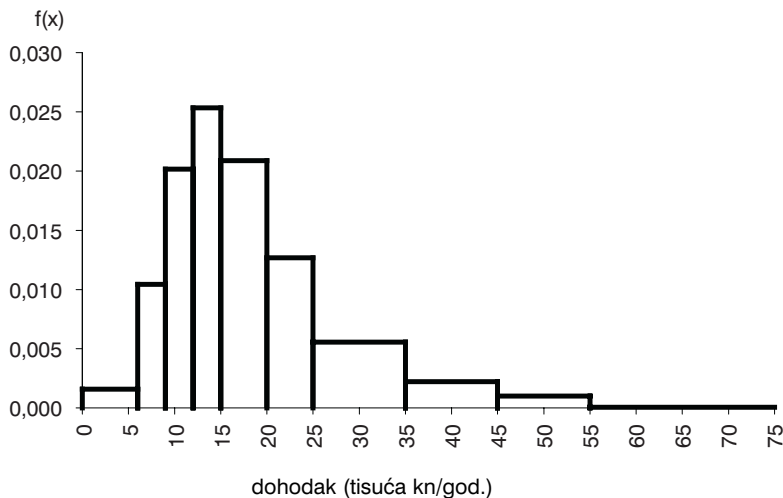
<sup>1</sup> Korišteni su podaci iz ankete o prihodima, rashodima i potrošnji domaćinstava u 1973. objavljeni u Statističkom biltenu SZS-a br. 921, te isti podaci za 1978, objavljeni u Statističkom biltenu SZS-a br. 1313. Za 1983. godinu uzeti su podaci iz ankete o potrošnji domaćinstava u 1983, objavljeni u Statističkom biltenu SZS-a br. 1551, te podaci za 1988, objavljeni u Statističkom biltenu SZS-a br. 1851. Svi su Bilteni naslovljeni "Raspoloživa i upotrijebljena sredstva - prosjek po članu domaćinstva".

<sup>2</sup> Autor zahvaljuje Državnom zavodu za statistiku RH što mu je omogućio korištenje izvornim podacima.

<sup>3</sup> U načelu, te bi se stavke dohotka mogle i isključiti, tako da se definicija dohotka iz starih anketa korigira njihovim izdavanjem. Međutim, tada se narušava distribucija kućanstava po razredima, zbog čega bi nastala pogreška u ocjeni nejednakosti. Kada te stavke čine zanemariv dio dohotka, pogreška u ocjeni nejednakosti nije velika, ali ako je njihov udio veći, kao u Hrvatskoj, očekivana pogreška je veća, zbog čega se nismo odlučili na korekciju dohotka u razdoblju 1973-1988, već za prilagodbu dohotka iz APK za 1998. u smjeru "stare definicije". Drugačiji pristup primijenio je Milanović (1998), koji se odlučio na korekciju varijable raspoloživog dohotka za Bugarsku i Sloveniju.

način, pri čemu se ponajprije pazilo da prvi i posljednji (otvoreni) razredi ne budu preveliki, te da veličina razreda, u vrlo općenitom smislu, eksponencijalno raste. Rezultat grupiranja podataka za 1998. godinu prikazan je na slici 1. u obliku distribucija frekvencija.

Slika 1. *Raspodjela frekvencija dohotka po članu kućanstva, 1998.*



Izvor: Autorovi izračuni na osnovi APK iz 1998.

Grupiranjem podataka za 1998. i izborom jednake definicije dohotka za cijelo razdoblje 1973-1998. dobivena je statistička osnova za izračun indeksa nejednakosti. Neki osnovni podaci prikazani su u tablici 1.

Može se vidjeti da su ankete obuhvaćale približno 3100 kućanstava u 1973. i 1998, te oko 2800 kućanstava u ostalim godinama. Prosječan broj članova kućanstava u Hrvatskoj u promatranom se razdoblju kontinuirano smanjuje od 3,24 u 1973. do 2,93 u 1998. Za izračun nejednakosti iz grupiranih podataka važne su frekvencije krajnjih razreda, pri čemu je poželjno da one budu što manje (Aghevli i Mehran, 1981). U formiranju razreda tijekom 1980-ih o tome se, čini se, nije vodila dovoljna briga. Definiranje granica razreda u to je doba bilo vezano za prosječnu plaću, no izabrani se model pokazao kao prilično neuspješnim. Tablica 1. otkriva da je, na primjer, 1983. u posljednji dohodovni razred ušlo 10 posto stanovnika, a 1988. 11,5 posto, što se može smatrati vrlo visokim frekvencijama za krajnji razred. Nasuprot tome, prvi je dohodovni razred zabilježio neusporedivo manje frekvencije u obje godine, oko 0,4 posto.

Tablica 1. Osnovni podaci iz anketa o potrošnji 1973-1998.

Pokazatelj	1973.	1978.	1983.	1988.	1998.
Broj anketiranih kućanstava	3.186	2.785	2.800	2.800	3.123
Ocijenjeni broj kućanstava	1.360.197	1.184.590	1.400.676	1.355.008	-
Prosječni broj članova kućanstva	3,24	3,20	3,11	3,07	2,93
Broj dohodovnih razreda	11	11	10	10	10
Udio stanovništva u prvome dohodovnom razredu (%)	0,2	1,3	0,4	0,4	2,2
Udio stanovništva u posljednjemu dohodovnom razredu (%)	3,3	5,7	9,9	11,5	1,7
Prosječan raspoloživi dohodak po članu	13.007	32.743	133.931	4.121.000	19.851
Indeks realnog dohotka (1988=100)	97,2	110,3	109,7	100,0	82,2
Prosječan dohodak u USD (tekući tečaj)	804	1.767	1.397	1.518	3.068

Napomena: Grupiranje podataka za 1998. pripremio je autor. Za tu godinu nisu bili raspoloživi podaci o ocijenjenom broju kućanstava za cijelu populaciju. Prosječan dohodak za godine 1973-1988. izražen je u dinarima, a za 1998. u kunama. Realan dohodak dobiven je deflacioniranjem indeksom troškova života.

Izvor: Ankete o potrošnji (vidjeti tekst) i autorovi izračuni.

Tablica 1. sadrži i dva pokazatelja realnog dohotka – prosječan raspoloživi dohodak deflacioniran indeksom troškova života, te raspoloživi dohodak izražen u USD (preračunano prema tekućem tečaju). Oba pokazatelja prikazana su samo kao vrlo općenita informacija o kretanju standarda u promatranom razdoblju. Razmjerno dugo vremensko razdoblje obilježeno velikim gospodarskim promjenama i moguće pogreške u mjerenju inflacije, osobito tijekom razdoblja hiperinflacije, ne čine deflacionirani dohodak baš pouzdanim pokazateljem kretanja standarda. Usto, dohodak izražen dolarima, u 1998. mnogo je veći nego u razdobljima koje pokrivaju prijašnje ankete. To ne otkriva toliko promjene u standardu koliko različite ekonomske uloge tečaja tijekom proteklih dvadeset godina<sup>4</sup>. Izvođenja čvrstih zaključaka o kretanju standarda ipak zahtijeva više od prikazanih jednostavnih pokazatelja.

<sup>4</sup> Ekonomski uvjeti i struktura gospodarstva u bivšoj Jugoslaviji bili su bitno drugačiji nego u današnjoj Hrvatskoj, tako da su ekonomski elementi koji stoje u pozadini formiranja tečaja sasvim različiti. Stoga ne treba čuditi rast dohotka izražen dolarima.

### 3. Ocjena nejednakosti 1973-1998.

Ocjena nejednakosti napravljena je prema metodama koje se primjenjuju za grupirane podatke<sup>5</sup>. Razmatra se raspodjela raspoloživog dohotka po članu kućanstva, a jedinica promatranja je osoba. Zbog toga frekvenciju svakoga dohodovnog razreda čini ocijenjeni broj *osoba* koje su živjele u kućanstvima čiji je dohodak po članu bio u granicama određenog razreda<sup>6</sup>.

#### 3.1. Pokazatelji nejednakosti

U tablici 2. sažete su ocjene nejednakosti u razdoblju 1973-1998. Prikazane su donja i gornja granica ocjene, te kompromisna vrijednost za šest izabranih mjera nejednakosti<sup>7</sup>. Srednja, kompromisna vrijednost, izračunana je uz pretpostavku da raspodjela unutar razreda slijedi oblik razdijeljenog histograma, a za posljednji otvoreni razred pretpostavlja se raspodjela koja slijedi Paretovu funkciju gustoće<sup>8</sup>. Tako izračunana kompromisna vrijednost daje preferiranu ocjenu nejednakosti za koju se pretpostavlja da dobro odražava nepoznati stvarni indeks nejednakosti, odnosno da na zadovoljavajući način rješava problem nepreciznosti ocjena zbog grupiranja podataka<sup>9</sup>.

Kompromisne vrijednosti svih izabranih mjera nejednakosti daju konzistentnu sliku kretanja nejednakosti u Hrvatskoj. Nejednakost se smanjivala u razdoblju 1973-1983, a 1988. i 1998. zabilježen je rast nejednakosti<sup>10</sup>. Također se može uočiti da u promatranom razdoblju promjene nejednakosti nisu bile osobito velike. Dok za Hrvatsku u socijalističkom razdoblju to ne treba čuditi, usporedba rezultata za 1988. i 1998. mnoge će iznenaditi. U suprotnosti s općom percepcijom naglo rastućih nejednakosti u Hrvatskoj tijekom posljednjih deset godina, prikazani podaci pokazuju da snažnijeg rasta nejednakosti u raspodjeli ukupnog dohotka nije bilo. Kompromisna vrijednost ocjene Ginijevog koeficijenta nejednakosti u raspodjeli raspoloživog dohotka povećana je s 0,286, koliko je iznosila 1988. godini, na 0,297 u 1998. godini. Isto pokazuju i ostali indeksi nejednakosti.

Koliko je takav ishod vjerodostojan? Odgovor se može potražiti usporedbom ocijenjenih indeksa nejednakosti s rezultatima sličnih studija nejednakosti.

---

<sup>5</sup> Vidjeti npr. Cowell (1995).

<sup>6</sup> Frekvencija svakog razreda dobivena je množenjem ocijenjenog broja kućanstava u razredu s prosječnim brojem članova u tom razredu. Napominjemo da se umjesto izvornih frekvencija iz uzroka koriste podaci nakon projekcije na total, tj. ocjene za populaciju, kako bi se izbjegle pogreške uzorka (*sampling errors*).

<sup>7</sup> Svi izračuni napravljeni su u programu INEQ, razvijenome na *London School of Economics*. Taj program sadrži prikladne i jednostavne metode za rad s grupiranim podacima.

<sup>8</sup> O tome više vidjeti Cowell i Mehta (1982).

<sup>9</sup> Uspješnost procjene nejednakosti na osnovi kompromisnih vrijednosti indeksa može se provjeriti na podacima za 1998. godinu. Usporedba ocjene nejednakosti na osnovi izvornih, negrupiranih podataka iz APK i kompromisne vrijednosti izračunane na osnovi grupiranih podataka pokazala je da su odstupanja vrlo malena za sve mjere nejednakosti. Štoviše, ocjena Ginijevog koeficijenta iz grupiranih podataka jednaka je ocjeni iz izvornih podataka ako se izrazi preciznošću od tri decimalna mjesta. Međutim, pri interpretaciji rezultata ne smiju se sasvim zaboraviti krajnje granice mjera nejednakosti jer uz različite pretpostavke o nepoznatoj distribuciji unutar svakog razreda indeks nejednakosti može poprimiti bilo koju vrijednost između donje i gornje granice.

<sup>10</sup> Jedinu iznimku od iznesene tvrdnje čini koeficijent varijacije za 1998, koji pokazuje neznatno manju nejednakost nego 1988.

Tablica 2. *Indeksi nejednakosti u Hrvatskoj 1973-1998.*

Mjera nejednakosti	Donja granica	Gornja granica	Kompromisna vrijednost
<b>1973.</b>			
Atkinsonov indeks ( $\epsilon = 0,5$ )	0,070	0,088	0,072
Atkinsonov indeks ( $\epsilon = 1$ )	0,135	0,156	0,140
Srednja logaritamska devijacija	0,145	0,169	0,151
Theilov indeks entropije	0,144	-	0,151
Koeficijent varijacije	0,572	-	0,601
Ginijev koeficijent	0,294	0,303	0,300
<b>1978.</b>			
Atkinsonov indeks ( $\epsilon = 0,5$ )	0,067	0,092	0,070
Atkinsonov indeks ( $\epsilon = 1$ )	0,131	0,174	0,137
Srednja logaritamska devijacija	0,141	0,192	0,147
Theilov indeks entropije	0,137	-	0,144
Koeficijent varijacije	0,552	-	0,583
Ginijev koeficijent	0,289	0,297	0,294
<b>1983.</b>			
Atkinsonov indeks ( $\epsilon = 0,5$ )	0,057	0,105	0,062
Atkinsonov indeks ( $\epsilon = 1$ )	0,111	0,159	0,119
Srednja logaritamska devijacija	0,118	0,173	0,126
Theilov indeks entropije	0,116	-	0,133
Koeficijent varijacije	0,507	-	0,599
Ginijev koeficijent	0,264	0,276	0,271
<b>1988.</b>			
Atkinsonov indeks ( $\epsilon = 0,5$ )	0,062	0,121	0,069
Atkinsonov indeks ( $\epsilon = 1$ )	0,120	0,168	0,129
Srednja logaritamska devijacija	0,128	0,183	0,138
Theilov indeks entropije	0,128	-	0,150
Koeficijent varijacije	0,533	-	0,662
Ginijev koeficijent	0,277	0,291	0,286
<b>1998.</b>			
Atkinsonov indeks ( $\epsilon = 0,5$ )	0,070	0,087	0,073
Atkinsonov indeks ( $\epsilon = 1$ )	0,132	0,175	0,137
Srednja logaritamska devijacija	0,141	0,192	0,148
Theilov indeks entropije	0,149	-	0,157
Koeficijent varijacije	0,607	-	0,660
Ginijev koeficijent	0,290	0,300	0,297

Napomena: Izračunano na osnovi grupiranih podataka za dohodak po članu kućanstva. Kompromisna vrijednost dobivena je izračunom nakon interpolacije metodom razdijeljenog histograma, osim za posljednji (otvoreni) razred, za koji je interpolacija načinjena na osnovi Paretove funkcije gustoće.

Izvor: Autorovi izračuni na osnovi anketa o potrošnji kućanstva (vidjeti tekst).

### 3.2. *Provjera konzistentnosti rezultata*

Koliko je autoru poznato, potpunija analiza nejednakosti za Hrvatsku u socijalističkom razdoblju dosad nije napravljena. Preliminarne ocjene nejednakosti napravljene su početkom 1990-ih na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, o čemu postoje radni materijali, odnosno neobjavljeni podaci. Tako Ahec-Šonje (1992) izvještava o ocjenama nejednakosti ukupnoga raspoloživog dohotka za 1978, 1983. i 1988. s Ginijevim koeficijentima, redom od 0,202, zatim 0,183, te 0,227. Razlika u odnosu prema podacima iznesenim u ovom radu očigledna je, prije svega zbog bitno niže razine nejednakosti. Koliko se može shvatiti iz radnog materijala, za navedene su ocjene primijenjene metode, odnosno pretpostavke koje bi se mogle ocijeniti kao odveć stroge, čime su uvjetovane nerealno niže vrijednosti pokazatelja. Tako se ocjena distribucije po članu kućanstva izvodila iz podataka o raspodjeli ukupnog dohotka kućanstva, pri čemu je moguća pogreška ocjene razmjerno velika. Jednako tako, izvorni su grupirani podaci svedeni na prosjeke i analizirani kao negrupirani, frekvencijama ponderirani podaci, čime se zapravo dobiva minimalna, odnosno donja granica mjera nejednakosti.

Rezultati ocjene nejednakosti za Hrvatsku mogu se usporediti s izračunima za bivšu Jugoslaviju, koje je, primjerice, napravio Milanović (1990). On je za 1973. godinu dobio Ginijev koeficijent s donjom granicom 0,354 i gornjom granicom 0,424, za 1978. koeficijent između 0,345 i 0,401, a za 1983. godinu koeficijent u granicama 0,316 i 0,389. Ponavljanjem iste metodologije kojom su dobiveni rezultati za Hrvatsku, ovoga puta uz podatke za bivšu Jugoslaviju, dobivene su kompromisne vrijednosti Ginijeva indeksa od 0,346 za 1973, 0,342 za 1978. i 0,316 za 1983. godinu. Te su ocjene bliske donjim granica Milanovićevih ocjena. Imajući na umu te ocjene, za Hrvatsku bismo očekivali da nejednakost bude nešto niža, ponajprije zbog veće gospodarske homegenosti prostora, odnosno zbog manjih regionalnih razlika, što potvrđuju dobiveni rezultati. Može se opaziti da podaci za bivšu Jugoslaviju upućuju na tendenciju smanjivanja nejednakosti u razdoblju 1973-1983, jednako kao rezultati za Hrvatsku.

Ocjene nejednakosti u drugim tranzicijskim zemljama krajem 1980-ih koje prikazuje Svjetska banka pokazuju veličinu Ginijeva koeficijenta nejednakosti dohotka od 0,19 do 0,24 za gotovo sve istočnoeuropske zemlje, osim Poljske, za koju se izvještava o koeficijentu od 0,28, odnosno Rusije, s 0,26 (World Bank 2000a; 140). Baza podataka Deininger i Squirea (1996) daje slične podatke, s tim da je Ginijev koeficijent za Poljsku krajem 1980-ih procijenjen na 0,254, a za Sovjetski savez 0,278. Naša je ocjena Ginijeva koeficijenta za Hrvatsku u 1988. oko 0,29 čini se razumnom u odnosu prema drugim zemljama u regiji, pri čemu postoje nešto veće nejednakosti. To je očekivano za to doba zbog više tržišnih elemenata koje je imalo hrvatsko gospodarstvo u usporedbi s ostalim spomenutim socijalističkim gospodarstvima.

Keane i Prasad (2002) ocjenjivali su nejednakost u Poljskoj na osnovi izvornih podataka iz uzorka. Njihovi rezultati pokazuju da je u početnim tranzicijskim fazama (1990-1992) nejednakost u Poljskoj zapravo smanjena, a da nakon toga postupno raste i u 1997. doseže umjereno veću razinu nego u predtranzicijskom razdoblju. Tako je Ginijev koeficijent za raspodjelu dohotka po članu kućanstva iznosio 0,28 za 1989. i 0,32 za 1997. Uočljiva je sličnost među razinama nejednakosti koje su izračunane za Hrvat-



sku, što pokazuje da umjereni rast nejednakosti u Hrvatskoj tijekom tranzicije ne mora biti iznimka.

Poseban komentar zavređuje razlika u veličini dohodovne nejednakosti u 1998. koja postoji između rezultata Svjetske banke (World Bank, 2000b) i rezultata prikazanih u ovom radu. Izvor podataka je isti – baza podataka iz APK za 1998. Određene razlike postoje u definiciji dohotka. Svjetska banka navodi mjere nejednakosti za nekoliko definicija dohotka, pri čemu je varijabla dohotka bez uvrštene stambene rente, uz korištenje mjerila, *per capita* najbližnja raspoloživom dohotku koji se razmatra u ovom radu. Tako je Svjetska banka dobila Ginijev koeficijent od 0,353. Nestić (2002) smatra da se Svjetska banka u svojim izračunima dohodovne nejednakosti koristila neodgovarajućim pokazateljem dohotka od samostalnih djelatnosti, pri čemu je uzimala u obzir prihode, a ne dohotke<sup>11</sup>. Korekcijom dohotka od samostalnog rada i ponavljanjem postupka ocjene Svjetske banke, dobili smo ocjenu Ginijeva koeficijenta od 0,287 za 1998. Razlika u odnosu prema izračunanome Ginijevu koeficijentu iz tablice 2. može se lako objasniti razlikom u definiciji dohotka.

Čini se da osim nesuglasja s ocjenama Svjetske banke, ostale usporedbe upućuju na zaključak da su ocjene nejednakosti prezentirane u ovom radu po svojim razinama unutar razumnih granica.

#### 4. U potrazi za objašnjenjem promjena nejednakosti

Raspoloživost podataka donekle ograničava mogućnosti kvantitativne analize promjena nejednakosti. Stoga ćemo prikazati samo rastavljanje nejednakosti na doprinose različitih izvora dohodaka.

Raspoloživi dohodak može se izraziti kao zbroj različitih vrsta dohodaka koje kućanstvo ostvaruje (plaće, dohotka od obrta, mirovine, socijalnih transfera itd.). Poput samog dohotka, i nejednakost ukupnog dohotka može se izraziti kao zbroj doprinosa nejednakosti u raspodjeli pojedinih vrsta dohotka<sup>12</sup>. Tako se nejednakost mjerena Ginijevim koeficijentom može izraziti kao ponderirani zbroj Ginijevih koeficijenta koncentracije, pri čemu kao ponderi služe udjeli svakog tipa dohotka u ukupnom dohotku, odnosno:

$$G = \sum_{i=1}^k \frac{\mu_k}{\mu} G_k^* = \sum_{i=1}^k \lambda_k G_k^* \quad (1)$$

<sup>11</sup> Da ta primjedba ima uporište, može se, između ostaloga, uočiti usporedbom veličine prosječnog dohotka kućanstva u 1998. koja slijedi iz podataka Svjetske banke i onih koje je objavio Državni zavod za statistiku (Priopćenje br. 13.2.1. od 11. srpnja 2002). Ukupni je dohodak prosječnog kućanstva u Hrvatskoj prema izračunu Svjetske banke iznosio oko 74.800 kuna godišnje (dobiveno kao prosječni dohodak po članu kućanstva pomnožen prosječnom veličinom kućanstva), dok DZS izvještava o prosječnom dohotku kućanstva od 55.145 kuna. Usporedba strukture dohotka iz oba izvora pokazuje da je praktično cijela razlika sadržana u dohocima od samostalnog rada. Veličina raspoloživog dohotka stanovništva razmatrana u ovom radu, usprkos razlici u definiciji dohotka, slična je podacima DZS-a. Prosječni dohodak kućanstva iznosio bi približno 58.160 kuna (prosječni dohodak po članu kućanstva pomnožen prosječnom veličinom kućanstva, prema podacima iz tablice 1).

<sup>12</sup> O rastavljanju indeksa nejednakosti prema vrstama dohotka vidjeti npr. Sherrocks (1982).

Pritom je  $G$  oznaka za Ginijev koeficijent,  $G_k^*$  je Ginijev koeficijent koncentracije za  $k$ -tu komponentu dohotka,  $\mu_k$  je prosječna veličina  $k$ -te komponente dohotka, a  $\mu$  je prosječna veličina ukupnog dohotka. Promjena Ginijeva koeficijenta između dva razdoblja može se rastaviti kao:

$$\Delta G = \sum_{i=1}^k \Delta \lambda_k G_k^* + \sum_{i=1}^k \lambda_k \Delta G_k^* + \sum_{i=1}^k \Delta \lambda_k \Delta G_k^* . \quad (2)$$

Prvi član na desnoj strani jednadžbe predočuje onaj dio promjene ukupnog Ginijeva koeficijenta koji je nastao zbog promjene strukture dohotka, drugi član pokazuje promjenu koja je uvjetovana promjenama koeficijenata koncentracije za pojedine vrste dohodaka, a treći je član interaktivni član.

Raspoloživost samo grupiranih podatka donekle ograničava mogućnosti predloženog rastavljanja, i to na način da je takvo rastavljanje jednostavno napraviti za donju granicu Ginijeva koeficijenta.

#### 4.1. Promjene u strukturi dohotka

Prvi korak u razmatranju promjena u nejednakosti vodi prema pregledu promjena u udjelima različitih izvora dohotka u ukupnom dohotku. Tablica 3. prikazuje strukturu raspoloživog dohotka stanovništva u razdoblju 1973-1998, razdijeljenu na 11 komponenti dohotka prema kategorijama iz starijih anketa o potrošnji.

Udio plaća u ukupnom dohotku stanovništva smanjuje se nakon 1978. godine. Posebice drastičan pad udjela zabilježen je u razdoblju 1988-1998, s 53 posto na nešto više od 40 posto. Udio dohotka od obrta i individualne poljoprivrede raste s oko 6 posto u 1973. i 1978. na 9,3 posto u 1998. Kako se može pretpostaviti da je u tom razdoblju, a osobito tijekom 1990-ih, značenje individualne poljoprivrede smanjeno, to znači da dohoci od vlastitog obrta postaju sve važniji izvor dohotka stanovništva. Udio dohotka od ostalih oblika samostalnog rada (honorarni poslovi, autorski ugovori, student servis i sl.) posljednjih desetak godina raste. U tranzicijskom razdoblju znatno raste udio dohodaka od imovine i prodaje imovine. Takav je proces i očekivan s obzirom na liberalizaciju tržišta kapitala i nove mogućnosti ulaganja, poput dionica.

Udio prihoda od mirovina, oko 12 posto u socijalističkom razdoblju, uvelike se povećao u tranzicijskom razdoblju. U 1998. godini dosegao je preko 18 posto. Udio ostalih socijalnih transfera, nakon postupnog smanjivanja u 1980-ima, znatno je povećan u tranzicijskom razdoblju. U 1998. iznosio je 3,4 posto, što je dvostruko više nego deset godina prije.

Dobici, pokloni i slični oblici dohotka imali su u prošlosti vrlo malu ulogu u prihodu kućanstva, no u novije vrijeme njihovo značenje raste. To potvrđuje više nego dvostruki porast udjela u 1998. s obzirom na predtranzicijsku 1988. Kako je ipak riječ o prilično heterogenoj kategoriji dohotka, teško je nešto više reći o tom trendu. Moguće je da se nakon rata i tranzicijskog pada dohotka stupanj socijalizacije društva povećao, što se u ovom primjeru izražava povećanjem značenja poklona i pomoći, vjerojatno između rodbinski povezanih kućanstava. Osim toga, to može biti odraz sve većeg značenja igara na sreću i povećanja dobitaka na toj osnovi.

Tablica 3. *Struktura raspoloživog dohotka stanovništva*

<b>Vrsta dohotka (u%)</b>	<b>1973.</b>	<b>1978.</b>	<b>1983.</b>	<b>1988.</b>	<b>1998.</b>
Plaće i naknade plaća	50,6	56,2	53,1	53,0	40,7
Dohodak od obrta i ind. poljoprivrede	6,1	6,1	8,3	8,7	9,3
Ostali samostalni rad	3,2	2,4	2,1	2,4	3,6
Mirovine	13,2*	12,6	11,2	11,7	18,3
Ostali socijalni transferi	-	2,2	1,9	1,7	3,4
Dohodak od imovine i prodaje imovine	1,9	1,5	1,4	2,0	7,1
Transferi iz inozemstva	4,6	3,1	2,9	3,4	1,5
Pokloni, dobici i sl.	1,2	0,9	1,5	1,9	4,4
Smanjenje štednje	3,9	2,7	4,0	3,2	4,0
Pozajmice	0,7	0,3	0,5	0,6	0,8
Naturalna potrošnja	14,6	11,8	13,2	11,4	6,8
<b>Ukupni raspoloživi dohodak</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>

\* Odnosi se na ukupne socijalne transfere, ne samo na mirovine.

Izvor: Autorovi izračuni na osnovi anketa o potrošnji kućanstva (vidjeti tekst).

Transferi iz inozemstva nakon razmjerno stabilnog udjela tijekom 1980-ih znatno su smanjeni. Skloni smo objašnjenje potražiti u statističkoj osnovici, točnije u anketi iz 1998. U upitniku o dohocima ne postoji pitanje koje se eksplicitno odnosi na doznake osoba privremeno zaposlenih u inozemstvu, točnije, na primanja kućanstva ili njegovih članova od člana na privremenom radu u inozemstvu, kao što je postajalo u prijašnjim anketama. Postoji pitanje o "primanjima na ime dobitaka i poklona u novcu i naturi iz inozemstva". Malo je vjerojatno da će anketirana kućanstva čiji se član nalazi na radu u inozemstvu i doznačuje određena sredstva ostalim članovima kućanstva takve doznake svrstati u kategoriju dobitka ili poklona, pa stoga smatramo da taj oblik dohotka nije primjereno obuhvaćen u APK-u 1998.

Smanjenje štednje i pozajmice nisu "prave" kategorije dohotka već su načini financiranja potrošnje. Njihov blagi porast u 1998. mogao bi se objasniti određenim produbljivanjem financijskog tržišta. Udio dohotka koji se ostvaruje u obliku naturalnih primanja i potrošnje dobara proizvedenih u vlastitom kućanstvu pokazuje tendenciju pada, što se osobito očituje za razdoblje 1988-1998. Takvo kretanje posljednjih godina vjerojatno odražava činjenicu snaženja tržišnoga gospodarstva, ali i slabljenja male, svestrane poljoprivredne proizvodnje, čiji je velik dio otpadao na potrošnju samih članova poljoprivrednih kućanstava.

#### 4.2. Promjene u koeficijentima koncentracije

Sada se pozornost može usmjeriti na drugu komponentu nejednakosti iz jednadžbe 1, Ginijeva koeficijenta koncentracije za različite izvore dohotka stanovništva<sup>13</sup>.

Koeficijenti koncentracije za Hrvatsku u razdoblju 1973-1998. prikazani su u tablici 4. Posljednji redak u tablici pokazuje vrijednost koeficijenta koncentracije za ukupno raspoloživi dohodak, koji je u tom primjeru jednak minimalnoj vrijednosti Ginijeva koeficijenta iz tablice 2.

Tendencija kretanja koncentracije plaća slična je tendenciji ukupnoga raspoloživog dohotka. U 1973. i 1978. opaža se razmjerno visoka koncentracija plaća, znatno viša nego kasnijih godina, dok je situacija s koncentracijom dohotka od obrta i poljoprivrede, te ostaloga samostalnog rada obrnuta. Naturalna je potrošnja tih godina bila pretežito koncentrirana na ukupno siromašnije osobe nego na bogate, na što upućuje negativan predznak koeficijenta. Očito je ekonomska struktura u 1970-ima bila bitno drugačija nego kasnijih godina, što se odrazilo i na raspodjelu dohotka.

Tablica 4. *Koeficijenti koncentracije prema vrstama dohotka*

Vrsta dohotka	1973.	1978.	1983.	1988.	1998.
Plaće i naknade plaća	0,396	0,370	0,264	0,278	0,292
Dohodak od obrta i ind. poljoprivrede	0,117	0,212	0,412	0,407	0,524
Ostali samostalni rad	0,221	0,174	0,277	0,407	0,491
Mirovine	0,221*	0,298	0,182	0,137	0,126
Ostali socijalni transferi	-	0,037	-0,052	-0,137	-0,039
Dohodak od imovine i prodaje imovine	0,502	0,474	0,514	0,649	0,599
Transferi iz inozemstva	0,392	0,325	0,656	0,642	0,398
Pokloni, dobici i sl.	0,238	0,086	0,285	0,403	0,265
Smanjenje štednje	0,533	0,450	0,553	0,513	0,388
Pozajmice	0,452	0,324	0,413	0,407	0,501
Naturalna potrošnja	-0,032	-0,049	0,078	0,080	0,048
Ukupni raspoloživi dohodak	0,294	0,289	0,264	0,277	0,290

\* Odnosi se na ukupne socijalne transfere, a ne samo na mirovine.

Izvor: Autorovi izračuni na osnovi anketa o potrošnji kućanstava (vidjeti tekst).

Tijekom 1980-ih godina koeficijenti koncentracije za plaće te dohotke od obrta i individualne poljoprivrede bili su razmjerno stabilni, s tim da je koncentracija za plaće bi-

<sup>13</sup> Ginijev koeficijent koncentracije nalik je na izvorni Ginijev koeficijent, ali pri njegovu izračunu populacija je poredana prema veličini ukupnog dohotka, a ne prema veličini pojedine vrste dohotka za koju se koeficijent računa. Koeficijent koncentracije sadrži unutarnju nejednakost u raspodjeli određene vrste dohotka, ali i njegovu korelaciju s ukupnim dohotkom (Pyatt i sur., 1980). Taj koeficijent može poprimiti vrijednosti od -1, kada cjelokupni iznos određene komponente dohotka prima najsiromašnija osoba, do 1, kada cjelokupni iznos prima ukupno najbogatija osoba.

la osjetno manja nego za dohotke od obrta i poljoprivrede. Tih su godina dohoci od imovine i transferi iz inozemstva te smanjenje štednje bili razmjerno snažno koncentrirani. Naturalna je potrošnja bila prilično ravnomjerno raspodijeljena, premda neznatno veća u bogatijih osoba. Prema kraju 1980-ih osjetno se smanjuje koncentracija mirovina, dok se među ostalim socijalnim transferima zamjećuje smanjivanje nejednakosti, o čemu govori njihov negativan predznak. Drugim riječima, ostali socijalni transferi (bez mirovina) bili su u to doba dobro usmjereni prema siromašnijim skupinama stanovništva.

Razmatranje promjena koeficijenata koncentracije tijekom tranzicijskog razdoblja, točnije njihova usporedba u 1988. i 1998, posebice je zanimljiva. Očekivao se razmjerno snažan porast koncentracije u raspodjeli plaća, što se, čini se, nije dogodilo. Koeficijent koncentracije plaća povećan je s 0,278 u 1988. na 0,292 u 1998, a takvo povećanje prilično je skromno u vremenu kad se iz pretežito socijalističkog tipa gospodarstva prelazi u tržišno orijentirano gospodarstvo. Za obje godine koeficijenti koncentracije za plaće slični su koeficijentima za ukupno raspoloživi dohodak.

Provjera zaključaka o nejednakostima u raspodjeli plaća može se napraviti usporedbom s rezultatima koji se dobivanju korištenjem drugog izvora podataka. Državni zavod za statistiku u sklopu redovitih godišnjih istraživanja zaposlenosti i plaća putem anketa poduzeća (upitnik RAD-1G) prikuplja podatke o raspodjeli plaća. Za unaprijed pripremljene dohodovne skupine svako poduzeće izvještava o broju osoba čije se mjesečne plaće nalaze unutar tako definiranih skupina. Zbog opisanog načina prikupljanja podataka nisu poznate prosječne plaće po razredima, a prosječna plaća za populaciju može se preuzeti iz mjesečnih istraživanja. Siromašniji informacijski sadržaj tih podatka uvjetovao je veći raspon između donje i gornje granice za ocjenu nejednakosti, što se može vidjeti u tablici 5.

Tablica 5. *Nejednakost u raspodjeli plaća 1988. i 1998.*

Mjera nejednakosti	1988.			1998.		
	Donja granica	Gornja granica	Kompromisna vrijednost	Donja granica	Gornja granica	Kompromisna vrijednost
Atkinsonov indeks ( $\epsilon = 0,5$ )	0,030	0,189	0,047	0,036	0,214	0,053
Atkinsonov indeks ( $\epsilon = 1$ )	0,059	0,489	0,087	0,072	0,443	0,102
Srednja logaritamska devijacija	0,061	0,671	0,092	0,074	0,586	0,107
Theilov indeks entropije	0,059	-	0,102	0,073	-	0,114
Koeficijent varijacije	0,347	-	0,542	0,391	-	0,549
Ginijev koeficijent	0,195	0,330	0,234	0,215	0,367	0,253

Izvor: Autorovi izračuni na osnovi grupiranih podatka o raspodjeli plaća iz redovitih godišnjih anketa po poduzećima koje provodi DZS (upitnik RAD-1G).

Ako se kompromisne vrijednosti prihvate kao odgovarajuće vrijednosti indeksa nejednakosti, tada se ponovno uočava blagi porast nejednakosti u raspodjeli plaća u razdoblju 1988-1998. Ginijev koeficijent porastao je s 0,234 u 1988. godini na 0,253 u 1998. Takvo kretanje u skladu je s blagim promjenama nejednakosti na koje upućuju prethodno izračunani koeficijenti koncentracije plaće. Zato bi se moglo zaključiti da je znatniji rast koncentracije plaća izostao, pa je izostao i njihov pritisak na rast ukupne nejednakosti u Hrvatskoj.

Koeficijenti koncentracije dohodaka od samostalnog rada (obrta i individualne poljoprivrede te ostaloga samostalnog rada), prikazani u tablici 4, iskazuju razmjerno snažan rast u tranzicijskom razdoblju, što je očekivan ishod gospodarskih promjena koje su se dogodile. Blagi pad koncentracije mirovina mogao bi se objasniti malim promjenama u koncentraciji plaća, čija je raspodjela podloga za raspodjelu mirovina, ali i određenim mjerama ekonomske politike. Naime, mirovine su u tranzicijskom razdoblju bile sve manje zasnovane na načelu osiguranja, a sve su više poprimale karakter čistoga socijalnog transfera, s vrlo važnim utjecajem države. Tako je omogućena praksa ranog umirovljenja, raskinuta je indeksacija mirovina s rastom plaća i uvelike su povećani izravni transferi iz proračuna u mirovinski fond. Politika raspodjela mirovina vođena je u smjeru uravnoteženja mirovina, čemu u prilog govori povećanje minimalne mirovine, uvođenje zaštitnog dodatka, odnosno uvođenje dodatka od 100 kuna za sve umirovljenike. Očito je da su sve te mjere, uz dvojbene učinke na efikasnost gospodarstva i javnih financija, ipak pridonijele smanjivanju koncentracije mirovina, što je tada vodilo smanjivanju pritiska na rast ukupne nejednakosti.

Ostali socijalni transferi i dalje su, 1998. jednako kao i 1988, djelovali u smjeru smanjivanja ukupne nejednakosti. To znači da su takvi transferi (socijalna pomoć, naknade za nezaposlenost) bili relativno veći za siromašniju populaciju, odnosno njihova je korelacija s veličinom ukupnog dohotka bila negativna. U tom su smislu ostali socijalni transferi bili dobro usmjereni. Međutim, takva je usmjerenost u tranzicijskom razdoblju smanjena.

Za ostale komponente dohotka (osim pozajmica), kako pokazuje tablica 4, smanjena je koncentracija u razdoblju 1988. do 1998. Za dohodak od imovine to je relativno neočekivano s obzirom na razvoj tržišta kapitala i nekretnina. Kako je koncentracija i dalje razmjerno visoka, takav bismo ishod mogli pripisati statističkoj pogrešci<sup>14</sup>. Za dohotke iz inozemstava već je spomenuta mogućnost da su oni u APK-u 1998. podcijenjeni, tako da su upitni i koeficijenti koncentracije. Smanjivanje koncentracije za poklone i dobitke moglo bi pak upućivati na pojačanu socijalnu društvenu komponentu, ovoga puta izraženu jačanjem privatnih transfera prema relativno siromašnijim kućanstvima. Naturalna je potrošnja 1998. bila prilično ravnomjerno raspodijeljena među svim članovima društva, i stoga je djelovala na smirivanje ukupne nejednakosti.

---

<sup>14</sup> Pritom se može opaziti da postoji razmjerno visoka koncentracija za stavke koje ne pripadaju u sam dohodak, već prije u financiranje, poput pozajmica i smanjenja štednje ili prodaje imovine. U posljednjem desetljeću raste i njihov udio u raspoloživom dohotku. Da smo te stavke financiranja izdvojili iz dohotka (vidjeti fusnotu 3), tada bi indeksi ukupne nejednakosti dohotka bili nešto niži. Tako bi izdvajanje stavki štednje i pozajmica, te korekcija granica razreda za izdvojeni iznos dovela do kompromisne ocjene Ginijevog koeficijenta za ukupni dohodak od 0,276 u 1988. te 0,291 za 1998.

#### 4.3. Rastavljanje ukupnih promjena Ginijeva koeficijenta

Promjene u strukturi dohotka i u koeficijentima koncentracije pojedinih komponenti dohotka skupni odraz imaju u promjeni Ginijeva koeficijenta za ukupni raspoloživi dohodak. U tablici 6. prikazani su rezultati rastavljanja promjena Ginijeva koeficijenta između dvaju uzastopnih razdoblja promatranja.

Tablica 6. *Doprinos nejednakosti prema komponentama dohotka, 1978-1998.*  
*(rezultati rastavljanja Ginijeva koeficijenta)*

Izvor nejednakosti	1973-1978.	1978-1983.	1983-1988.	1988-1998.
Promjena strukture dohotka	0,008	-0,007	0,006	0,012
Promjena koeficijenta koncentracije:				
plaće i naknade plaća	-0,013	-0,060	0,008	0,007
dohodak od obrta i ind. poljoprivrede	0,006	0,012	0,000	0,010
ostali samostalni rad	-0,001	0,003	0,003	0,002
mirovine	0,005	-0,015	-0,005	-0,001
ostali socijalni transferi	-	-0,002	-0,002	0,002
dohodak od imovine i prodaje imovine	-0,001	0,001	0,002	-0,001
transferi iz inozemstva	-0,003	0,010	0,000	-0,008
pokloni, dobici i sl.	-0,002	0,002	0,002	-0,003
smanjenje štednje	-0,003	0,003	-0,002	-0,004
pozajmice	-0,001	0,000	0,000	0,001
naturalna potrošnja	-0,003	0,015	0,000	-0,004
Rezidual	0,003	0,013	0,002	0,000
Ukupna promjena Ginijeva koeficijenta	-0,005	-0,025	0,013	0,013

Izvor: Autorovi izračuni na osnovi anketa o potrošnji kućanstava (vidjeti tekst).

Promjena strukture dohotka češće je djelovala u smjeru povećanja nejednakosti nego obrnuto. Strukturni procesi smanjili su ukupnu nejednakost samo u razdoblju 1978-1983, što koincidira s početkom gospodarske krize u bivšoj Jugoslaviji. Zaustavljanje rasta ukupnog dohodka društva tako je, čini se, pogodovalo daljnjem smanjivanju nejednakosti u to doba.

Za analizu suvremenih gospodarskih kretanja ipak su relevantniji rezultati rastavljanja promjena u razdoblju 1988-1998. U tom je razdoblju dominantan doprinos rasti Ginijeva koeficijenta potjecao od promjena u strukturi dohotka. U promjeni Ginijeva koeficijenta od 0,013 jedinica (porast donje granice koeficijenta sa 0,277 u 1988. na 0,290 u 1998), promjena strukture dohotka objašnjava 0,012 jedinica, a sve promjene pojedini

načnih koeficijenata koncentracije zajedno objašnjavaju porast za 0,001 jedinicu. Interaktivni član ili rezidual ima zanemariv doprinos promjeni Ginijeva koeficijenta. Promjena strukture dohotka u posljednjih desetak godina išla je na štetu jednakosti. To je ponajprije povezano s povećanjem udjela dohodaka od imovine, kao i dohodaka od samostalnog rada. Rast nejednakosti zbog promjene strukture dohotka bio bi još veći da nije osjetno pao udio plaća te povećan udio mirovina i ostalih socijalnih transfera.

Iako je učinak promjene koncentracije različitih komponenti dohotka na rast nejednakosti u prosjeku bio slab, povećanje koncentracije plaće i dohotke od samostalnog rada potaknulo je rast Ginijeva koeficijenta, dok je u suprotnom smjeru djelovalo smanjivanje koeficijenata koncentracije za dohotke iz inozemstva, naturalnu potrošnju, smanjenje štednje te poklone i dobitke. Promjene koeficijenta koncentracije za ostale vrste dohodaka nisu snažnije djelovale na promjenu Ginijeva koeficijenta.

Najveći ukupni učinak na kretanje nejednakosti u Hrvatskoj imale su promjene udjela i koncentracije plaća, dohodaka od samostalnog rada, dohodaka od imovine i dohodaka iz inozemstva. Kad je riječ o plaćama, dominira učinak smanjenja udjela u ukupnom dohotku, što je pridonijelo prigušivanju rasta Ginijeva koeficijenta. Rast udjela dohodaka od samostalnog rada u ukupnom dohotku i povećanje koncentracije djelovali su u smjeru rasta nejednakosti. Dohoci od imovine, vrlo nejednolično koncentrirani, porastom svog udjela u ukupnom dohotku djelovali su u smjeru povećanja nejednakosti. Smanjivanjem svog udjela i smanjivanjem koeficijenta koncentracije dohoci iz inozemstva pridonijeli su smanjivanju Ginijeva koeficijenta. Već su spomenuti mogući problemi s prikupljanjem podatka o toj vrsti dohodaka. Može se zaključiti da je njihovo vjerojatno podcjenjivanje djelovalo kao podcjenjivanje ukupnog rasta nejednakosti u razdoblju 1988-1998.

Takva pozadina promjena Ginijeva koeficijenta tijekom tranzicijskog razdoblja u Hrvatskoj drugačija je nego u drugim srednjoeuropskim zemljama u tranziciji. Milanović (1998) prikazuje rezultate koji govore da je rast Ginijeva koeficijenta u tim zemljama bio pod pretežitim utjecajem rasta koeficijenta koncentracije za plaće, dok je promjena strukture dohotka djelovala kao smanjivanje nejednakosti. Promjena u strukturi raspoloživog dohotka u Hrvatskoj, promatrana sama za sebe, nalikuje na promjene u drugim tranzicijskim zemljama. Pad udjela plaća i rast udjela mirovina, ostalih socijalnih transfera i ostalih privatnih dohodaka (osim plaća) u tranzicijskom razdoblju očito čine procese koji su zajednički tranzicijskim ekonomijama. Osim toga, promjene samih koeficijenata koncentracije u Hrvatskoj čine se specifičnima. Milanović (1998) pokazuje da je u tranzicijskim zemljama znatno povećana koncentracija plaća i mirovina, male promjene doživjela je koncentracija ostalih privatnih dohodaka, dok su ostali socijalni transferi pojačano djelovali u smjeru smanjivanja nejednakosti. Hrvatska je istodobno zabilježila blagi porast koncentracije plaća i blagi pad koncentracije mirovina, slabljenje uravnotežujućeg djelovanja ostalih socijalnih transfera i osjetan rast koncentracije ostalih privatnih dohodaka (samostalni rad i dohoci od imovine).



## 5. Ocjena rezultata i prijedlozi za daljnja istraživanja

Umjeren porast nejednakosti tijekom tranzicijskog razdoblja u Hrvatskoj, o kojemu se izvještava u radu, svojevrsno je iznenađenje. Percepcija javnosti govorila je u prilog snažnom porastu nejednakosti. Empirijske potvrde ili negacije takvih očekivanja nije bilo. Čak ni studija Svjetske banke (World bank, 2000b, 2001), koja govori o razmjerno visokim nejednakostima u Hrvatskoj u 1998, ne navodi ništa o promjeni nejednakosti tijekom tranzicije.

Pomirenju suprotnosti između općeg poimanja nejednakosti i prezentiranih rezultata moguće je prići na dva načina; ili su dobiveni rezultati loš prikaz objektivnih promjena ili je percepcija javnosti bila nerealna.

Što smatramo da bi moglo biti problematično u prikazanim izračunima? Prvo, ankete o potrošnji mogu pružati manjkave podatke. Naime, dohoci iz inozemstva vjerojatno su podcijenjeni zbog mogućega slabijeg obuhvata pitanjima u anketi o potrošnji kućanstava iz 1998. Čini se da postoje određeni problemi s obuhvatom dohodaka od vlastitog obrta. Osim toga, anketa za 1998. godinu iz obuhvata je ispustila oko 10 posto područja Hrvatske (ratom pogođena područja), što bi moglo dovesti do određene manjkavosti podataka. Posljednji argument pomalo gubi na snazi ako se uzme u obzir da su takva područja slabo napućena (prema nekim statističkim procjenama, ondje je živjelo oko 5 posto stanovništva Hrvatske). Ipak, zbog pretpostavljeno niže razine dohotka građana na tim područjima možda ocjene za 1998. donekle podcjenjuju stvarno stanje, ali je teško zamisliti da bi to moglo ozbiljnije poljuljati osnovne zaključke.

Ekonomski i socijalni razvoj u Hrvatskoj tijekom 1990-ih pokazuje da bi ishod kakav sugerira ocjena nejednakosti mogao odgovarati stvarnosti. S jedne strane, putanja ukupnoga gospodarskog razvoja na određeni je način predodredila kretanje nejednakosti. Snažan pad ekonomske aktivnosti početkom devedesetih, znatno smanjenje broja zaposlenih te razmjerno spor razvoj financijskih tržišta i, općenito, relativno zaostajanje u razvoju suvremenoga tržišnoga gospodarstva<sup>15</sup>, nisu omogućili stvaranje temelja za širenje najvažnijih izvora nejednakosti dohodaka, nejednakosti u raspodjeli plaća te ostalih oblika dohodaka od rada, kao ni u raspodjeli dohodaka od imovine i imovinskih prava. Iako je koncentracija raspodjele za dva posljednje spomenuta oblika dohotka u Hrvatskoj bila prilično velika, njihov je udio u ukupnom dohotku bio razmjerno malen, tako da se na osnovi toga nije povećala nejednakost. Da je njihov udio u ukupnom dohotku bio veći, a udio mirovina manji, nejednakost bi bila veća. Još uvijek je upitno kako to da u Hrvatskoj u proteklih deset godina nije došlo do snažnije koncentracije plaća. Odgovor bi trebala dati daljnja istraživanja.

S druge strane, određene mjere ekonomske i socijalne politike djelovale su u smjeru koji je ipak smanjivao pritisak na rast nejednakosti. Praksa lakog umirovljenja, uvođenje instituta minimalne mirovine na osnovi kojega su povećane mirovine za velik broj

---

<sup>15</sup> O napretku u razvoju tržišnoga gospodarstva govori npr. EBRD indeks napretka u tranziciji, čije novije ocjene Hrvatsku smještaju u sredinu, što je relativno zaostajanje u odnosu prema povoljnijem položaju na početku tranzicije. Mervar i Nestić (2000) uprosječujuću osam elemenata prema kojima se mjeri napredak u tranziciji, ocijenili su da se Hrvatska u 1998. nalazila na 9. mjestu, iza Mađarske, Poljske, Češke, Estonije, Slovačke, Slovenije, Latvije i Litve.

umirovljenika, povećanje različitih oblika izravnih i posrednih socijalnih, te kapitalnih transfera stanovništvu djelovali su upravo u tom smjeru<sup>16</sup>.

Odstupanja subjektivnoga od objektivnog viđenja nejednakosti u Hrvatskoj moglo bi biti zanimljiva tema socioloških istraživanja. Moguće je da se u uvjetima razmjeno snažnog pada dohotka i ratnog okruženja, s kakvima je Hrvatska bila suočena početkom devedesetih, javnost snažno senzibilizira na svaku, pa i umjerenu nejednakost u društvu. Ako se tome pridoda pretpostavljeno povećanje socijalne mobilnosti, odnosno ubrzavanje promjena u materijalnom položaju građana, u takvoj je atmosferi moguće zamisliti veliku osjetljivost na nejednakosti u raspodjeli, čak i onda kada one nisu posebno visoke u usporedbi s drugim zemljama ili nisu bitno povećane u usporedbi s prijašnjim razdobljem. Iako percepcija pojedinaca ili šire zajednice možda nije dobro ogledalo objektivnog stanja, ona može biti važan pokazatelj društvenih preferencija glede nejednakosti.

## LITERATURA

**Aghevi Bijan, B. and Mehran, F. 1981.** "Optimal Grouping of Income Distribution Data". *Journal of the American Statistical Association*, 76, 22-26.

**Ahec-Šonje, A., 1992.** "Ekonomске nejednakosti u Hrvatskoj od 1963. do 1993. godine". Izvještaj o radu na projektu Ministarstva znanosti i tehnologije, rukopis.

**Atkinson, A. B., 1997.** "Bringing Income Distribution in from the Cold". *Economic Journal*, 107, 297-321.

**Cowell, F. A., 1995.** *Measuring Inequality*. London : Prentice Hall : Harvester Wheatsheaf.

**Cowell, F. A. and Fatemeh, M., 1982.** "The Estimation and Interpolation of Inequality Measures". *Review of Economic Studies*, 49, 273-290.

**Deininger, K. and Squire, L., 1996.** "Measuring Income Inequality: A New Data-Base". Rukopis (baza podataka raspoloživa na: [<http://www.worldbank.org/html/prdmg/grwthweb/growth-t.htm>]).

**Kanbur, R. and Lustig, N., 2000.** "Why is Inequality Back on to the Agenda". In: B. Pleskovic and J. Stiglitz, eds. *Annual World Bank Conference on Development Economics 1999*. Washington D.C. : The World Bank.

**Keane, M. P. and Prasad, E. S., 2002.** "Inequality, Transfers and Growth: New Evidence from the Economic Transition in Poland". *IZA Discussion Paper*, No. 448 [online]. Available from: <http://www.iza.org/publications/dps/>.

**Mervar, A. i Nestić, D., 2000.** "Makroekonomska politika i gospodarski rast u Hrvatskoj: Stanje i perspektive". *Ekonomski pregled*, 51(3-4), 299-324.

**Milanovic, B., 1998.** *Income, Inequality and Poverty during the Transition from Planned to Market Economy*. Washington D.C. : The World Bank.

---

<sup>16</sup> Keane i Prasad (2002) upravo u jačanju socijalnih transfera vide objašnjenje za umjereno povećanje nejednakosti u Poljskoj tijekom tranzicije. Kretanje nejednakosti u Hrvatskoj tako se može usporediti s kretanjem nejednakosti u Poljskoj. Hrvatska je, poput Poljske, u tranziciju ušla s relativno visokom razinom nejednakosti i s dosta tržišnih elemenata u gospodarstvu. Čini se da u tom primjeru nije realno očekivati snažan rast nejednakosti u razdoblju tranzicije, osobito uz razmjerno širok obuhvat socijalne politike.

- Milanović, B., 1990.** *Ekonomska nejednakost u Jugoslaviji.* Beograd : Ekonomika : Institut ekonomskih nauka.
- Nestić, D., 2002.** *Ekonomске nejednakosti u Hrvatskoj.* Zagreb : Ekonomski fakultet, doktorska disertacija.
- Pyatt, G., Chen, C. and Fei, J., 1980.** "The Distribution of Income by Factor Components". *Quarterly Journal of Economics*, 94, 451-473.
- Shorrocks, A. F., 1982.** "Inequality Decomposition by Factor Components". *Quarterly Journal of Economics*, 98, 311-326.
- World Bank, 2000a.** *Making Transition Work for Everyone: Poverty and Inequality in Europe and Central Asia.* Washington, D.C. : The World Bank.
- World Bank, 2000b.** *Croatia: Economic Vulnerability and Welfare Study, Volume II: Technical Papers.* Washington D.C. : World Bank.
- World Bank, 2001.** *Croatia: Economic Vulnerability and Welfare Study, Report No. 22079-HR.* Washington D.C.: World Bank.

### **D a n i j e l N e s t i ć : E c o n o m i c I n e q u a l i t y i n C r o a t i a 1 9 7 3 - 1 9 9 8**

#### *Summary*

*This paper explores the changes in inequality in Croatia during the period 1973-1998. The results, based on grouped data from the Household Budget Surveys for 1973, 1978, 1983, 1988 and 1998 indicate that overall income inequality decreased in the 1973-1983 period, and increased modestly afterwards. Gini coefficient rose from 0.286 in 1988 to 0.297 in 1998. This result challenges the general perception that inequality increased strongly during the transition period. A decomposition of Gini changes shows that expansion of social transfers as well as the absence of any very major rise in wage concentration account for the only mild increase in inequality.*

*Keywords: inequality, income distribution, social transfers, transition, Croatia*